

Een Franse tuin

Kort na de voltooiing van het middengebouw van jachtpaleis Het Loo in 1686, werd met de aanleg van de imposante tuinen begonnen. Enerzijds moest het een plek worden om tot rust te komen, anderzijds wilde Willem III (1650-1702) er ook zijn macht en aanzien in weerspiegeld zien. Door de eeuwen heen onderging het buiten van Het Loo vele drastische wijzigingen. Dankzij een zeer nauwkeurige reconstructie kunnen wij nu weer, net als Willem en Mary Stuart (1662-1695) toen, wandelen in een Franse tuin.

Volgens de Franse Mode

De tuinen van het paleis Versailles van de Franse Zonnekoning Lodewijk XIV (1638-1715) diende als voorbeeld voor de tuinen van het jachtpaleis van Willem III waaraan hij in 1686 begon. Kenmerkend, voor wat men de Franse of formele tuinen is gaan noemen, is de streng symmetrische opbouw rond een centrale as. Dat betekent dat als je de plattegrond van de tuin in de lengterichting zou dubbelvouwen, je twee gelijke delen ziet. Rechthoekig gevormde perken benadrukken de dieptewerking van het geheel. Een Franse tuin is rijk versierd met perken vol buxushaagjes in allerlei vormen, fonteinen en beelden. Toch is het geheel heel

overzichtelijk. Alle elementen: planten, beelden, fonteinen en architectuur vormen een passend geheel. De symmetrie van het paleis is terug te vinden in de tuin. Het loopt als het ware in elkaar over. De Fransman Daniël Marot (1661-1752) bracht de Franse mode naar het Loo. Hij decoreerde niet alleen het paleis maar ook de tuin. De figuren van bijvoorbeeld de wandbespanning (wat nu behang is) binnen zijn terug te vinden in de vormen van de buxushaagjes in de tuin, één vormentaal dus. Dat wil zeggen dat dezelfde vormen overal terug te vinden zijn.

Een tuin als paradijs

In de 17e eeuw zag men een tuin ook wel als een afspiegeling van het paradijs of de Gouden Tijd (het oude Griekenland). Er was orde en harmonie zonder dwang. Een vorst kon door goed bestuur deze tijden doen herleven. De harmonieuze tuinen van Het Loo kunnen dus ook wel gezien worden als symbool van het succes van Stadhouder Willem III. Niet alle beelden en fonteinen in de tuin zijn tot dit idee terug te voeren, wel veel. Passend bij dit idee zijn de Koningsprong (een fontein die 13 meter hoog spuit) maar ook de twee sfinxen die op de

balustraden van de benedentuin te vinden zijn. Sfinxen zijn in de ideeënwereld van de 17e eeuw de bewakers van de paradijselijke tuin. Ook de Hercules fontein is een bewuste keuze: Hercules gold als toonbeeld van zowel de aangeboren vorstelijke deugd als van de held waarin alle deugden verenigd waren. Willem III zag zichzelf als een 17e eeuwse Hercules.

De Aardbolfontein, tegenhanger van de Hemelbol, spuit water uit de belangrijkste steden of de belangrijkste havenplaatsen van toen. Hierover lopen de meningen uiteen. Willem III's heerschappij over de grootste handelsvloot van dat moment maakt aannemelijk dat de fontein water spoot uit de belangrijkste havensteden. Met Het Loo als centrum toont ook deze fontein de grootsheid van Willem III. Eigenlijk zegt hij hiermee: 'de wereld draait om mij!' Bijna niets in de tuin is zonder betekenis, fonteinen, beelden en ook vazen verwijzen naar de landen waarover Willem III regeerde. Zelfs de aardewerken pijpen onder de grond die de fonteinen van water voorzagen, zijn voorzien van het monogram van Willem III met daarbij de symbolen van de landen waarover hij regeerde.

Pas op voor de zon!

Was voor Willem III de tuin een propaganda middel, Mary wilde er enkel haar tijd verdrijven en genieten van haar verzamelingen bloemen en planten. Maar dan niet in de zon! Lekker zonnebaden was er toen niet bij want het was in de mode om een blanke huid te hebben. Alleen de werklieden hadden een door de zon gebruide huid. In de privétuin van Mary was dan ook een door Marot ontworpen overdekte wandelgang van haagbeuken te vinden. Vanuit deze gang kon zij op warme dagen in de schaduw genieten van de grote collectie uitheemse planten en bomen. Veel van deze bomen stonden in kuipen en potten zodat deze in de winter naar binnen konden, want alleen in de

verwarmde Orangerie konden zij de Hollandse winters overleven. Niet alleen deze wandelgang bracht verkoeling en schaduw, ook de schelpengrot diende voor dit doel. Als overgang tussen het paleis en haar tuin liet Mary een grot aanleggen versierd met vele exotische schelpen. Het verzamelen van

exotische bomen, planten en schelpen was mede mogelijk dankzij de successen van de grootse handelsvloot. De hele wereld lag zo binnen Mary's bereik.

Uit de mode

De door Willem III en Mary zo zorgvuldig aangelegde tuin werd door hun opvolgers niet bepaald respectvol behandeld. Andere bewoners, andere ideeën. Ook de mode veranderde. Prins Willem V (1748-1806) wilde de boventuin om laten toveren tot een Engelse landschapstuin. Strakke perken zouden plaats maken voor een 'Engels bos' met slingerende paden. Het plan werd toen niet uitgevoerd. Wel liet hij zijn dierentuin vanuit Voorburg overbrengen naar Het Loo. De legendarische Indische olifanten uit Ceylon, Hans en Parkie geheten, kregen op Het Loo korte tijd een eigen stal. Willem V had ondanks zijn bezuinigingsmaatregelen dit geschenk van de VOC, weliswaar duur om te onderhouden, niet af kunnen slaan. Na 1795 wanneer Willem V naar Engeland is gevlucht, wordt Het Loo geplunderd en raakt de tuin in verval. Lodewijk Napoleon (1778-1846) die van 1806 tot 1810 koning van Holland is laat van de oude tuinen niet veel heel. De terrassen en waterpartijen worden gesloopt en daarvoor in de plaats moest een park volgens de Engelse mode verrijzen. Het idee van Prins Willem V komt weer uit de kast. Hij wilde een glooiend landschap met boompartijen om zo van steeds weer wisselende uitzichten te kunnen genieten. Ook Lodewijk Napoleon kreeg niet de kans deze plannen geheel te voltooien, Koning Willem I (1772-1843) slaagde er in 1820 uiteindelijk wel in. De tuin onderging een complete metamorfose. Koningin Wilhelmina (1880-1952) veranderde niets meer aan de parktuin maar breidde wel het terrein rondom het paleis uit om het jachtgebied voor Prins Hendrik (1876-1934) te vergroten. Stadhouders Willem III zou zijn landgoed toen, dat tot aan de reconstructie van de 20e eeuw nauwelijks meer veranderde, absoluut niet meer herkend hebben. Nu anno 2000 zou hij zich weer thuisvoelen. Een nauwkeurige reconstructie maakt het weer mogelijk een wandeling te maken in de tuin van Willem en Mary.

Met de tekening in de hand

Het Loo was van 1686 tot 1975 de favoriete zomerresidentie van de Nederlandse stadhouderlijke en koninklijke familie. Allen lieten hun sporen na in het paleis en de tuin. De een wijzigde drastischer dan de ander. Sinds 1984 is het paleis een museum. Zowel het paleis als de tuin zijn in oorspronkelijk staat hersteld. Een reconstructie die mogelijk was dankzij de uitgebreide documentatie. Belangrijk hierbij zijn de vele tekeningen, etsen en beschrijvingen die bewaard zijn gebleven uit die tijd. De allerbelangrijkste bronnen zijn de beschrijvingen en etsen van de Franse chef du dessin Daniël Marot en Hollandse bouwmeester Romeijn de Hooghe (1645-1708). Zij waren verantwoordelijk voor de bouw en decoratie en legden alle plannen nauwkeurig vast. Ook de lijfarts van Willem III, Walter Harris, liet een uitgebreide beschrijving na die in 1699 als boek werd uitgegeven met de titel: De lusthof Het Loo van de koning-stadhouder Willem III en zijn gemalin Mary II Stuart. Maar er zijn meer bronnen, de tuinen van Het Loo waren rond 1700 gereed en ook toen al een bezienswaardigheid. Vele kunstenaars bezochten het paleis met tuinen en werkten hun indrukken uit in schilderijen en soms erg gedetailleerde tekeningen. De plattegrond van de tuinen zoals in de 18e eeuw gezien door Christiaan Pieter van Staden diende als uitgangspunt bij de reconstructie. Zo kon men met de tekening in de hand de tuin van toen reconstrueren.